

BOSHLANG‘ICH TA‘LIM O‘QITUVCHILARINING KASBIY RIVOJLANISHIDA MALAKA OSHIRISH TIZIMINING O‘RNI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20992709>

Qurbonov Sanjar Rajabboyevich

*Xorazm viloyati pedagogik mahorat
markazi, katta o‘qituvchi*

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang‘ich ta‘lim o‘qituvchilarining kasbiy rivojlanishida malaka oshirish tizimining o‘rni va ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotning asosiy maqsadi malaka oshirish tizimining o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga ta'sirini aniqlash hamda uning samaradorligini oshirish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Kalit so‘zlar

boshlang‘ich ta‘lim, kasbiy rivojlanish, malaka oshirish, pedagogik kompetensiya, uzluksiz kasbiy rivojlanish, ta‘lim sifati, o‘qituvchi kompetentligi, innovatsion pedagogika.

Abstract

This article examines the role of the professional development system in enhancing the professional growth of primary school teachers. The main purpose of the study is to determine the impact of in-service professional development programs on teachers' professional competencies and to develop practical recommendations for improving their effectiveness.

Keywords

primary education, teacher professional development, in-service training, pedagogical competence, continuous professional development, educational quality, teacher competency, innovative pedagogy.

Ta‘lim tizimining sifati va samaradorligi ko‘p jihatdan pedagog kadrlarning kasbiy salohiyati, ularning bilim va ko‘nikmalarini muntazam ravishda yangilab borish qobiliyatiga bog‘liq. Globallashuv, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi, zamonaviy pedagogik yondashuvlarning keng joriy etilishi hamda ta‘lim sifatiga qo‘yilayotgan yangi talablar o‘qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta‘lim siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylantirmoqda.

Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi bolaning keyingi ta'lim jarayoniga mustahkam poydevor yaratishi sababli ushbu bosqichda faoliyat yuritayotgan o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish dolzarb masala hisoblanadi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi nafaqat o'quvchilarga dastlabki bilimlarni beruvchi mutaxassis, balki ularning shaxsiy, ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi pedagogdir. Shu sababli zamonaviy o'qituvchi innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash, raqamli ta'lim vositalaridan samarali foydalanish, kompetensiyaviy yondashuv asosida darslarni tashkil etish hamda ta'lim sifatini baholashning ilg'or usullarini egallashi zarur. Mazkur talablarni amalga oshirishda malaka oshirish tizimi o'qituvchining kasbiy rivojlanishini ta'minlovchi asosiy mexanizmlardan biri sifatida namoyon bo'ladi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish va uzluksiz kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash bo'yicha keng ko'lamlı islohotlar amalga oshirilmoqda. Malaka oshirish tizimining mazmuni va shakllari qayta ko'rib chiqilib, an'anaviy kurslar bilan bir qatorda masofaviy ta'lim, modul asosidagi o'qitish, amaliy seminarlar, mentorlik va kasbiy hamjamiyatlar faoliyatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bunday yondashuvlar o'qituvchilarning individual ehtiyojlari va kasbiy rivojlanish trayektoriyalarini hisobga olish imkonini bermoqda.

Xalqaro tajriba ham o'qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishi ta'lim sifatini oshirishning muhim omili ekanligini ko'rsatadi. Rivojlangan mamlakatlarda malaka oshirish faqat ma'lum davrlarda o'tkaziladigan kurslar bilan cheklanmay, balki o'qituvchining butun kasbiy faoliyati davomida davom etadigan uzluksiz jarayon sifatida qaraladi. Bunda reflektiv faoliyat, hamkorlikda o'rganish, amaliy tajriba almashish, ilmiy-tadqiqot faoliyatiga jalb etish va professional hamjamiyatlarda ishtirok etish kabi omillar kasbiy rivojlanishning ajralmas qismi hisoblanadi.

Bugungi kunda malaka oshirish tizimida ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, kurslar mazmunining amaliy ehtiyojlarga to'liq mos kelmasligi, nazariy mashg'ulotlarning ustunligi, individual yondashuvning yetarli darajada shakllanmaganligi, kursdan keyingi metodik qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining sustligi hamda o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishini baholash mezonlarining takomillashtirilishi zarurati kuzatilmoqda. Ushbu holatlar malaka oshirish tizimini ilmiy asosda tahlil qilish va uni takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishni talab etadi.

O'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi ta'lim sifati va o'quvchilarning ta'lim natijalarini belgilovchi muhim omillardan biri sifatida e'tirof etiladi. Zamonaviy ilmiy qarashlarga ko'ra, kasbiy rivojlanish pedagogning butun mehnat faoliyati davomida davom etadigan uzluksiz o'rganish, refleksiya va amaliy tajribani takomillashtirish jarayonidir (Darling-Hammond et al., 2017). Ushbu yondashuvga ko'ra, o'qituvchi faqat bilim oluvchi emas, balki o'z faoliyatini tahlil qiluvchi va innovatsiyalarni amaliyotga tatbiq etuvchi mutaxassis sifatida qaraladi.

So'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlar malaka oshirish dasturlarining samaradorligi ularning mazmuni, davomiyligi va amaliyot bilan integratsiyalashuv darajasiga bevosita bog'liqligini ko'rsatmoqda. Desimone (2009) samarali kasbiy rivojlanish dasturlarining asosiy komponentlari sifatida mazmuniy yo'naltirilganlik, faol o'qitish metodlari, hamkorlik, yetarli davomiylik hamda qayta aloqa mexanizmlarini ajratib ko'rsatadi. Mazkur komponentlar o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

Timperley (2011) kasbiy rivojlanishning asosiy maqsadi o'qituvchilarning bilimlarini yangilash emas, balki ularning pedagogik qarorlar qabul qilish, refleksiya yuritish va o'quvchilarning ta'lim natijalarini yaxshilashga xizmat qiladigan kompetensiyalarini rivojlantirishdan iboratligini ta'kidlaydi. Shu nuqtai nazardan, malaka oshirish tizimi amaliy faoliyat bilan uzviy bog'langan bo'lishi lozim.

TALIS xalqaro tadqiqotlari natijalari o'qituvchilar muntazam ravishda sifatli kasbiy rivojlanish dasturlarida ishtirok etgan taqdirda ularning dars sifati, innovatsion metodlardan foydalanish darajasi hamda kasbiy motivatsiyasi sezilarli oshishini ko'rsatadi (OECD, 2019). Ayniqsa, maktab ichidagi kasbiy hamkorlik, mentorlik va professional o'quv hamjamiyatlari o'qituvchilarning uzluksiz rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

UNESCO (2023) hisobotida pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlanishi Barqaror rivojlanish maqsadlarining to'rtinchi maqsadi - sifatli ta'limni ta'minlashning asosiy shartlaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Hisobotda malaka oshirish dasturlarini raqamli texnologiyalar, inklyuziv ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv hamda individual rivojlanish ehtiyojlari asosida tashkil etish tavsiya etilgan.

Mahalliy tadqiqotlarda ham pedagoglarning malaka oshirish tizimini modernizatsiya qilish, amaliy mashg'ulotlar ulushini ko'paytirish, individual ta'lim trayektoriyalarini joriy etish hamda kurslardan keyingi metodik qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini rivojlantirish zarurligi qayd etilgan. Biroq mavjud ilmiy

ishlarda boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishiga malaka oshirish tizimining ta'siri kompleks va empirik ma'lumotlar asosida yetarli darajada o'rganilmagan.

Shunday qilib, ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishi ta'lim sifatini oshirishning muhim omili hisoblanadi. Biroq boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda amaldagi malaka oshirish tizimining samaradorligi, uning kuchli va zaif tomonlari hamda takomillashtirish yo'nalishlari bo'yicha qo'shimcha ilmiy tadqiqotlar o'tkazish zarur. Aynan ushbu tadqiqot mazkur ilmiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

Mazkur tadqiqotda boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishida malaka oshirish tizimining o'rnini aniqlash maqsadida **aralash metodologiya** qo'llanildi. Ushbu yondashuv miqdoriy va sifat metodlarining afzalliklarini birlashtirib, tadqiqot muammosini har tomonlama o'rganish imkonini berdi. Miqdoriy ma'lumotlar o'qituvchilarning malaka oshirish kurslariga munosabati, kasbiy kompetensiyalarining rivojlanish darajasi hamda kurslar samaradorligini statistik jihatdan baholashga xizmat qilgan bo'lsa, sifat ma'lumotlari o'qituvchilarning shaxsiy tajribasi, fikr-mulohazalari va mavjud muammolarni chuqur tahlil qilish imkonini yaratdi.

Tadqiqot tavsifiy va tahliliy xarakterga ega bo'lib, unda mavjud holatni baholash, malaka oshirish tizimining kasbiy rivojlanishga ta'sirini aniqlash hamda ularning o'zaro bog'liqligini tahlil qilish ko'zda tutildi.

Tadqiqotda Xorazm viloyati pedagogik mahorat markazida malaka oshirayotgan **120 nafar boshlang'ich sinf o'qituvchisi** ishtirok etdi. Respondentlarni tanlashda maqsadli tanlanma usulidan foydalanildi. Tanlov mezonlari sifatida boshlang'ich sinflarda faoliyat yuritishi, kamida bir yillik pedagogik ish tajribasiga ega bo'lishi hamda so'nggi uch yil davomida malaka oshirish kurslarida ishtirok etganligi belgilandi.

Ishtirokchilarning pedagogik ish tajribasi, malaka toifasi, ta'lim darajasi hamda malaka oshirish kurslarida qatnashish davri bo'yicha ma'lumotlar yig'ildi. Bu tadqiqot natijalarini turli mezonlar asosida qiyosiy tahlil qilish imkonini berdi.

Tadqiqot etik tamoyillarga to'liq rioya etilgan holda o'tkazildi. Ishtirokchilardan ixtiyoriy rozilik olindi, ularning shaxsiy ma'lumotlari maxfiy saqlandi hamda barcha natijalar anonim tarzda qayta ishlanib, faqat ilmiy maqsadlarda foydalanildi.

Dastlab mahalliy va xorijiy ilmiy adabiyotlar, monografiyalar, dissertatsiyalar, ilmiy maqolalar hamda normativ-huquqiy hujjatlar o'rganildi. Ushbu bosqichda

o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi, uzluksiz kasbiy ta'lim, malaka oshirish tizimi, pedagogik kompetensiya va zamonaviy ta'lim texnologiyalariga oid ilmiy qarashlar tahlil qilindi. Adabiyotlar tahlili tadqiqotning nazariy asoslarini shakllantirish hamda tadqiqotdagi ilmiy bo'shliqni aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqotning asosiy empirik ma'lumotlari maxsus ishlab chiqilgan anketa-so'rovnoma orqali yig'ildi. So'rovnoma besh ballik Likert shkalasi asosida tuzilib, unda respondentlarning malaka oshirish kurslari sifati, mazmuni, amaliy ahamiyati, kasbiy kompetensiyalarning rivojlanishi, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash darajasi hamda kurslarning kasbiy faoliyatga ta'siri baholandi.

So'rovnoma yopiq va yarim ochiq turdagi savollardan iborat bo'lib, respondentlarning fikr-mulohazalarini har tomonlama aniqlashga xizmat qildi.

Miqdoriy natijalarni chuqurroq izohlash maqsadida ayrim o'qituvchilar bilan yarim tuzilgan intervyular o'tkazildi. Intervyular davomida malaka oshirish tizimining afzalliklari, mavjud muammolar, amaliy ehtiyojlar hamda tizimni takomillashtirish bo'yicha takliflar o'rganildi. Olingan sifat ma'lumotlari tematik tahlil usuli yordamida guruhlandi va umumlashtirildi.

Malaka oshirish kurslarida o'qituvchilarning faolligi, mashg'ulotlarning tashkil etilishi, interfaol metodlardan foydalanish darajasi hamda o'quv jarayonining samaradorligini aniqlash maqsadida pedagogik kuzatish metodi qo'llanildi. Kuzatish natijalari so'rovnoma ma'lumotlari bilan taqqoslanib, olingan xulosalarning ishonchliligi oshirildi.

Tadqiqot davomida malaka oshirish dasturlari, o'quv rejaları, o'quv-uslubiy majmualar, o'qituvchilarning malaka oshirish sertifikatları tahlil qilindi. Bu usul malaka oshirish tizimining mazmuni va amaldagi holatini baholash imkonini berdi.

Yig'ilgan empirik ma'lumotlar dastlab elektron jadvalga kiritilib, statistik tahlil qilindi. Tavsifiy statistika usullaridan foydalanilib, respondentlarning javoblari bo'yicha foiz ko'rsatkichlari, o'rtacha qiymatlar va taqsimotlar hisoblandi. Natijalar jadval va diagrammalar ko'rinishida ifodalandi.

Shuningdek, malaka oshirish kurslarida ishtirok etish darajasi bilan kasbiy kompetensiyalarning rivojlanishi o'rtasidagi bog'liqlik korrelyatsion tahlil yordamida baholandi. So'rovnomaning ichki ishonchliligi Cronbach's Alpha koeffitsienti orqali tekshirildi. Statistik tahlillar natijalarning ilmiy asoslanganligi va ishonchliligini ta'minlashga xizmat qildi.

Sifat ma'lumotlari esa mazmuniy va tematik usullari asosida tahlil qilinib, respondentlarning fikrlari umumiy mavzular bo'yicha tizimlashtirildi.

Tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta'minlash maqsadida ma'lumotlarni triangulyatsiya qilish usuli qo'llanildi, ya'ni bir xil muammo bir nechta metodlar – so'rovnoma, intervyu, kuzatish va hujjatlar tahlili orqali o'rganildi. Bu natijalarning haqqoniyligi va obyektivligini oshirishga xizmat qildi.

Shu bilan birga, tadqiqot ayrim cheklovlarga ega. Jumladan, respondentlar sonining ma'lum miqdor bilan cheklanganligi hamda tadqiqot faqat boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini qamrab olganligi sababli natijalarni barcha ta'lim bosqichlariga to'liq umumlashtirishda ehtiyotkorlik talab etiladi. Kelgusida tadqiqotni kengroq tanlanma asosida o'tkazish hamda boshqa fan o'qituvchilarini ham jalb qilish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotda boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishida malaka oshirish tizimining o'rni 120 nafar respondentning so'rovnoma javoblari hamda sifat ma'lumotlari asosida baholandi. Olingan natijalar malaka oshirish kurslarining o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishdagi ahamiyatini aniqlash imkonini berdi.

Respondentlardan malaka oshirish kurslarining kasbiy faoliyatiga ta'sirini baholash so'raldi. Olingan ma'lumotlarga ko'ra, ishtirokchilarning aksariyati kurslarni foydali deb baholagan.

1-jadval. Malaka oshirish kurslarining samaradorligi bo'yicha respondentlar fikri

Javob varianti	n	%
Juda samarali	52	43,3
Samarali	46	38,3
Qisman samarali	17	14,2
Samarasiz	5	4,2
Jami	120	100,0

Natijalarga ko'ra, respondentlarning 81,6 foizi malaka oshirish kurslari kasbiy faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatganini qayd etdi.

So'rovnoma natijalari malaka oshirish kurslaridan so'ng o'qituvchilarning turli kompetensiyalarida ijobiy o'zgarishlar kuzatilganligini ko'rsatdi.

2-jadval. Rivojlangan kasbiy kompetensiyalar

Kompetensiya	O'rtacha ball (5 ballik shkala)
Pedagogik kompetensiya	4,48
Metodik kompetensiya	4,56
AKT kompetensiyasi	4,35
Baholash kompetensiyasi	4,29
Kommunikativ kompetensiya	4,41

Natijalar metodik kompetensiyaning eng yuqori baholangan yo'nalish ekanligini ko'rsatdi. Bu ko'rsatkich malaka oshirish kurslarida zamonaviy dars metodikalari va interfaol texnologiyalarga ko'proq e'tibor qaratilganligini anglatadi.

Respondentlarning dars jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash darajasi ham baholandi.

3-jadval. Zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish chastotasi

Foydalanish darajasi	n	%
Doimo	4	4
	8	0,0
Tez-tez	5	4
	0	1,7
Ba'zan	1	1
	8	5,0
Juda kam	4	3
		,3

Natijalarga ko'ra, respondentlarning 81,7 foizi zamonaviy pedagogik texnologiyalardan muntazam foydalanishini bildirgan.

Respondentlarning fikriga ko'ra, kurslarning eng foydali jihatlari quyidagicha taqsimlandi:

- zamonaviy o'qitish metodlarini o'zlashtirish - 86,7%;
- raqamli ta'lim vositalaridan foydalanishni o'rganish - 79,2%;
- baholashning yangi usullarini qo'llash - 74,2%;
- darslarni samarali rejalashtirish - 71,7%;

➤ kasbiy hamkorlik va tajriba almashish – 68,3%.

Mazkur natijalar malaka oshirish dasturlarining amaliy yo‘naltirilganligi o‘qituvchilar tomonidan yuqori baholanganini ko‘rsatadi.

Tahlil davomida malaka oshirish tizimining samaradorligiga ta'sir qiluvchi asosiy omillar ham aniqlandi.

4-jadval. Samaradorlikka ta'sir etuvchi omillar

Omil	Respondentlar ulushi (%)
Amaliy mashg‘ulotlar	88,3
Tajriba almashish	81,7
Interfaol metodlardan foydalanish	78,3
Trenerlarning malakasi	75,8
Kurs materiallarining sifati	72,5

Natijalar amaliy mashg‘ulotlar va hamkasblar bilan tajriba almashish o‘qituvchilar tomonidan eng muhim omillar sifatida e'tirof etilganini ko‘rsatdi.

So‘rovnoma natijalari malaka oshirish tizimida ayrim muammolar mavjudligini ham ko‘rsatdi.

5-jadval. Respondentlar tomonidan qayd etilgan asosiy muammolar

Muammo	%
Nazariy mashg‘ulotlar ulushining yuqoriligi	46,7
Amaliy mashg‘ulotlarning yetarli emasligi	42,5
Individual ehtiyojlarning hisobga olinmasligi	35,8
Kurslardan keyingi metodik qo‘llab-quvvatlashning sustligi	31,7
Raqamli resurslarning cheklanganligi	24,2

Mazkur natijalar malaka oshirish tizimida amaliy mashg‘ulotlar ulushini oshirish va kurslardan keyingi metodik hamkorlikni kuchaytirish zarurligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot natijalari malaka oshirish tizimi boshlang‘ich ta‘lim o‘qituvchilarining kasbiy rivojlanishiga sezilarli ijobiy ta'sir ko‘rsatishini namoyon etdi. Respondentlarning katta qismi kasbiy kompetensiyalar, metodik mahorat va

raqamli ko'nikmalar rivojlanganini qayd etdi. Shu bilan birga, malaka oshirish dasturlarining amaliy yo'naltirilganligini kuchaytirish, individual ehtiyojlarni hisobga olish va kurslardan keyingi metodik qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini rivojlantirish zarurligi aniqlandi.

Mazkur tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishida malaka oshirish tizimi muhim o'rin egallashini ko'rsatdi. Olingan ma'lumotlar malaka oshirish kurslari o'qituvchilarning metodik, pedagogik, kommunikativ hamda raqamli kompetensiyalarini rivojlantirishga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Respondentlarning aksariyati malaka oshirish kurslari natijasida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash, darslarni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish va o'quvchilar bilimini baholash bo'yicha ko'nikmalari yaxshilanganini ta'kidladilar.

Ushbu natijalar o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi uzluksiz ta'lim jarayoni ekanligini ta'kidlagan Darling-Hammond va hammualliflari (2017)ning ilmiy qarashlari bilan mos keladi. Mualliflarning fikricha, samarali kasbiy rivojlanish faqat qisqa muddatli kurslar bilan emas, balki o'qituvchining kundalik pedagogik faoliyati, refleksiyasi va hamkorlikdagi o'rganish jarayonlari bilan uzviy bog'liq bo'lishi lozim. Tadqiqotimiz natijalari ham malaka oshirishning amaliy yo'naltirilgan shakllari o'qituvchilar tomonidan yuqori baholanganini ko'rsatdi.

Natijalar Desimone (2009) tomonidan taklif etilgan samarali kasbiy rivojlanish modeli bilan ham uyg'unlik kasb etadi. Mazkur modelga ko'ra, malaka oshirish dasturlarining samaradorligi ularning mazmuni, faol o'qitish metodlari, davomiyligi, hamkorlik muhiti va amaliyot bilan integratsiyalashganligiga bog'liq. Bizning tadqiqotimizda ham amaliy mashg'ulotlar, tajriba almashish va interfaol metodlardan foydalanish eng muhim omillar sifatida qayd etildi.

Tadqiqot davomida metodik kompetensiyaning boshqa kompetensiyalarga nisbatan yuqoriroq rivojlangani aniqlandi. Buni malaka oshirish dasturlarida darsni loyihalash, zamonaviy o'qitish metodlari va baholash texnologiyalariga ko'proq e'tibor qaratilishi bilan izohlash mumkin. Shu bilan birga, raqamli kompetensiyalar bo'yicha natijalar ham ijobiy bo'lsa-da, ayrim respondentlar raqamli ta'lim resurslaridan foydalanishda qo'shimcha amaliy mashg'ulotlarga ehtiyoj mavjudligini qayd etdilar. Bu holat ta'limni raqamlashtirish jarayonida o'qituvchilarni qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalari o'qituvchilarning aksariyati malaka oshirish kurslaridan qoniqish hosil qilganini ko'rsatsa-da, ayrim muammolar ham aniqlandi. Jumladan, kurslarda nazariy mashg'ulotlar ulushining yuqoriligi, amaliy topshiriqlarning

yetarli emasligi, individual kasbiy ehtiyojlarning to'liq hisobga olinmasligi hamda kurslardan keyingi metodik kuzatuv va maslahat xizmatlarining sustligi respondentlar tomonidan asosiy kamchiliklar sifatida qayd etildi. Ushbu natijalar kasbiy rivojlanishning uzluksiz modelini shakllantirishda faqat kurslarni tashkil etish emas, balki kursdan keyingi mentorlik, kasbiy hamjamiyatlar faoliyati va tajriba almashish platformalarini rivojlantirish muhimligini ko'rsatadi.

Mazkur tadqiqot natijalari xalqaro TALIS tadqiqotlarida keltirilgan xulosalarni ham tasdiqlaydi. Xususan, o'qituvchilar kasbiy rivojlanish dasturlarida muntazam ishtirok etgan sari ularning innovatsion metodlardan foydalanish darajasi, dars sifati va kasbiy motivatsiyasi ortib boradi. Bizning tadqiqotimizda ham malaka oshirish kurslarida faol qatnashgan o'qituvchilar zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashda yuqori natijalarni namoyon etdilar.

Shu bilan birga, tadqiqot ayrim cheklovlarga ega. Tadqiqot faqat 120 nafar boshlang'ich ta'lim o'qituvchisini qamrab olganligi sababli, natijalarni barcha hududlar yoki boshqa ta'lim bosqichlariga umumlashtirishda ehtiyotkorlik zarur. Bundan tashqari, tadqiqotda asosiy ma'lumotlar respondentlarning o'z-o'zini baholashiga asoslanganligi sababli ayrim subyektivlik ehtimoli mavjud.

Kelgusidagi tadqiqotlarda respondentlar sonini kengaytirish, turli hududlar va ta'lim bosqichlarini qamrab olish, shuningdek, malaka oshirish dasturlarining o'qituvchilar ta'lim natijalariga uzoq muddatli ta'sirini o'rganish maqsadga muvofiqdir. Bundan tashqari, raqamli malaka oshirish platformalari, sun'iy intellekt texnologiyalariga asoslangan kasbiy rivojlanish dasturlari va individual ta'lim trayektoriyalarining samaradorligini baholash istiqbolli ilmiy yo'nalishlardan biri bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari malaka oshirish tizimi boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishini ta'minlashda muhim omil ekanligini tasdiqladi. Biroq uning samaradorligini yanada oshirish uchun amaliy mashg'ulotlar ulushini kengaytirish, individual kasbiy ehtiyojlarga moslashgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish, mentorlik institutini rivojlantirish hamda kurslardan keyingi metodik qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish zarur.

Mazkur tadqiqot boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishida malaka oshirish tizimining o'rni va ahamiyatini ilmiy hamda amaliy jihatdan tahlil qilishga qaratildi. Tadqiqot natijalari malaka oshirish tizimi o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, pedagogik mahoratini oshirish va ta'lim sifati yaxshilashning muhim omillaridan biri ekanligini ko'rsatdi. Xususan, metodik, pedagogik, kommunikativ hamda raqamli kompetensiyalarni

rivojlantirishda malaka oshirish dasturlari sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi.

Tadqiqot davomida o'qituvchilarning aksariyati malaka oshirish kurslari zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirish, interfaol metodlardan samarali foydalanish, darslarni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish va baholashning innovatsion usullarini qo'llash imkoniyatlarini kengaytirganini qayd etdilar. Bu holat malaka oshirish tizimining nafaqat nazariy bilimlarni boyitish, balki amaliy kasbiy faoliyatni takomillashtirishdagi ahamiyatini ham tasdiqlaydi.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari malaka oshirish tizimida ayrim muammolar mavjudligini ham ko'rsatdi. Jumladan, ayrim kurslarda nazariy mashg'ulotlarning ustunligi, amaliy topshiriqlar ulushining yetarli emasligi, o'qituvchilarning individual kasbiy ehtiyojlari to'liq hisobga olinmasligi hamda kurslardan keyingi metodik qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining sustligi aniqlandi. Ushbu holatlar malaka oshirish tizimini yanada takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Olingan natijalarga asoslanib, quyidagi ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Malaka oshirish dasturlarining mazmunini boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining real kasbiy ehtiyojlari asosida muntazam yangilab borish.
2. Kurslarda amaliy mashg'ulotlar, treninglar, mahorat darslari (master-klasslar) va "case-study" metodlarining ulushini oshirish.
3. Raqamli pedagogika, sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish, STEAM yondashuvi hamda zamonaviy baholash texnologiyalariga bag'ishlangan maxsus modullarni keng joriy etish.
4. Malaka oshirish kurslaridan keyin mentorlik, professional hamjamiyatlar va metodik maslahat xizmatlari orqali o'qituvchilarni uzluksiz qo'llab-quvvatlash tizimini rivojlantirish.
5. Har bir o'qituvchi uchun individual kasbiy rivojlanish trayektoriyasini shakllantirish va malaka oshirish dasturlarini differensial yondashuv asosida tashkil etish.
6. Malaka oshirish samaradorligini baholashda nafaqat o'qituvchilarning fikri, balki ularning dars sifati, pedagogik faoliyati va o'qituvchilarning ta'lim natijalaridagi o'zgarishlarni ham hisobga oluvchi kompleks monitoring tizimini joriy etish.

Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishida malaka oshirish tizimining ta'siri kompleks yondashuv asosida baholanganligi, uning samaradorligiga ta'sir etuvchi asosiy omillar

aniqlanganligi hamda malaka oshirish tizimini takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqilganligi bilan izohlanadi.

Ushbu tadqiqot kelgusida o'qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishi, raqamli kompetensiyalarni shakllantirish, mentorlik tizimini rivojlantirish va malaka oshirish dasturlarining uzoq muddatli samaradorligini o'rganishga qaratilgan ilmiy izlanishlar uchun nazariy va metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishini ta'minlashda malaka oshirish tizimi strategik ahamiyatga ega ekanligini tasdiqlaydi. Ushbu tizimni zamonaviy ta'lim talablari, innovatsion pedagogik yondashuvlar va o'qituvchilarning individual rivojlanish ehtiyojlari asosida takomillashtirish ta'lim sifatini oshirish hamda raqobatbardosh pedagog kadrlarni tayyorlashning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2017). *Effective Teacher Professional Development*. Learning Policy Institute.
2. Desimone, L. M. (2009). Improving impact studies of teachers' professional development: Toward better conceptualizations and measures. *Educational Researcher*, 38(3), 181–199. <https://doi.org/10.3102/0013189X08331140>
3. Fullan, M. (2020). *Leading in a Culture of Change* (2nd ed.). Jossey-Bass.
4. Guskey, T. R. (2002). Professional development and teacher change. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 8(3), 381–391. <https://doi.org/10.1080/135406002100000512>
5. Hattie, J. (2023). *Visible Learning: The Sequel*. Routledge.
6. OECD. (2019). *TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners*. OECD Publishing.
7. OECD. (2020). *Education at a Glance 2020: OECD Indicators*. OECD Publishing.
8. OECD. (2023). *Education at a Glance 2023: OECD Indicators*. OECD Publishing.
9. Timperley, H. (2011). *Realizing the Power of Professional Learning*. Open University Press.
10. UNESCO. (2021). *Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education*. UNESCO Publishing.
11. UNESCO. (2023). *Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education – A Tool on Whose Terms?* UNESCO Publishing.

12. United Nations. (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. United Nations.
13. Villegas-Reimers, E. (2003). *Teacher Professional Development: An International Review of the Literature*. UNESCO, International Institute for Educational Planning.
14. Avalos, B. (2011). Teacher professional development in teaching and teacher education over ten years. *Teaching and Teacher Education*, 27(1), 10–20. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2010.08.007>
15. Opfer, V. D., & Pedder, D. (2011). Conceptualizing teacher professional learning. *Review of Educational Research*, 81(3), 376–407. <https://doi.org/10.3102/0034654311413609>
16. O‘zbekiston Respublikasining "Ta‘lim to‘g‘risida"gi Qonuni. 2020.
17. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022). **2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida.**
18. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2021). **Pedagog kadrlarni uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirishga oid me'yoriy hujjatlar.**
19. Egamberdiyev, X. (2021). *Pedagogik mahorat va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish*. Toshkent: O‘qituvchi.
20. Muslimov, N. A. (2015). *Kasbiy kompetentlik va pedagogik mahorat*. Toshkent: Fan.
21. Yo‘ldoshev, J., & Usmonov, S. (2019). *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. Toshkent: O‘qituvchi.
22. Xoliqov, A. (2020). *Pedagogik mahorat*. Toshkent: Iqtisod-Moliya.
23. Abduqodirov, A. (2021). *Raqamli ta‘lim va zamonaviy pedagogik texnologiyalar*. Toshkent: Innovatsiya-Ziyo.